

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dne vsakega mesca, in velja za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta 1 gold. 30 kr.

Tečaj VI.

V Ljubljani 1. julija 1866.

List 13.

DOMOVINI.

© mila, draga domovina!
Prerano tergaš mi sercé!
Prekmali svojega si sina
Poslala čez vodé, goré.
Spominjam na te se v daljavi,
Privoščim ti, kar si želiš.
O tvoji rad poslušam slavi,
Povsod po zemlji ti sloviš.

Ko zlato solnce te ogreva,
Radostno se spominjam te,
Ko mila luna te obseva,
S teboj uživam upanje.
Če ti proti viharjev sila,
Nesloga in nesreče vir,
Če žalostno prepeva Vila,
Budí se v meni tud' nemir.

Mirosl. Turk.

Vsaka šola naj bi imela svojo knjižnico!

Vsaka šola naj bi imela svojo knjižnico, če ne obširno, pa vsaj malo. Naj več učiteljev je še, ki nimajo tolike službe, da bi si mogli sami kupovati potrebnih knjig in časopisov za svoje izobraževanje in za oliko šolske mladine; pa tudi se ne more tirjati, da bi učitelj mogel sam kupovati in imeti vsega, česar mu je treba za postranske nauke in za po-

sebine namene v šoli. Marsikteri učitelj bi v šoli rad govoril o tej in unej reči, in bi rad zadostoval sedanjemu duhu časa, toda manjka mu potrebnih knjig in sploh pripravnih pomočkov, da bi mogel uresničevati svoje blage misli. Kako pa bi se napravile toliko potrebne šolske knjižnice?

Pri vsaki novi šoli naj bi se k drugim stroškom precej že gledalo na knjižnico in odmerovalo nekaj za ta namen. Večkrat se godí, da so nova šolska poslopja draga, draga — in stanejo srenjčane veliko veliko truda in denarja — pa so vendar komaj tolika, ali pa še ne, kakoršnih bi bilo treba. Mnogokrat stanejo že same priprave, n. pr. gosposkini ogledi po več let, razpertije zavoljo tega med srenjčani, neugodni čas za zidanje i. t. d. — toliko, da bi se lahko postavila lepa šolska hiša brez vsega daljnega srenjskega davka. Ako bi se tedaj pri zidanji šolskih poslopij le nekoliko bolje gospodarilo, bi se povsod lahko prihranilo in odločilo kakih 100 gold. za šolsko knjižnico, in šola s tako koristno napravo bi bila več vredna od naj lepše šolske palače. Tedaj srenjčani, šolski predniki in vsi, ki stavite nove in popravljate stare šole, zapišite si v preračun: Vsaka šola naj bi imela svojo knjižnico!

Kaj si učitelja dopisujeta.

Misel misel sproži, beseda pa besedo prinese. Bolj ko premišlujem ljudsko šolo, nje dolžnosti in njeni vpliv do ljudstva, več ti imam povedati. Kakor veš iz poprejšnih listov, če si jih v njihovi celoti po zaderžaji, ne po besedah prečital, zlagam se v načelu z gosp. Daničinim pisateljem, a rekel sem, da preveč od šole ne smemo pričakovati, sicer bi jo dolžili napak in pregreh med ljudstvom, katerih ona ni kriva, pa jih tudi odverniti ne more. Ljudsko šolo moramo imeti za zerkalo svojega časa, ona je tudi podoba učenikova in staršev v tem kraju; otroci v šoli se marsikaj dobrega naučé, izstopivši in popustivši šolo pa so taki, kakor je njih čas. V tem smislu ti pišem 3. pismo.

G. pisatelj vpraša: „Kaj ne gospodari naj bolje srcé v vsakdanjem življenji, bolje ko pa um? Kakor hitro bodo tedaj serca za dobro bolj goreča in vneta, zboljšalo se bode gotovo tudi kerš. življenje. Da pa ni to samo prazna domišljija, prepričajte se!“

Potem nam g. pisatelj v zgled stavi perve kristijane, potem verne v daljnih misijonih in tudi kristijane na Turškem?

Kdo pa je, ki omeči terdovratno človeško serce? Beseda božja se nam sicer oznanuje, da pa obrodí sad v večno življenje, pride od milosti božje. To je tista čudna in skrivna moč pri katoliških misijonarjih; ta je ohranila vero v prvih stoletjih. Drugače se pa beseda božja oznanuje nevednim in priprostim, drugače učenim ali namišljeno učenim ljudem. Večne resnice so pretresovale in še pretresujejo serca nejevernikov, in jih navdajajo z zveličanskim strahom; sladak jarm Kristusov je revnemu in prostemu ljudstvu ljubši in prijetnejši, njih serca bolje tolaži, kakor merzlo in terdo poganstvo. Veliki in mo-gočni čudeži, kateri so se godili v prvih časih kristijanstva, zlasti v apostolskih časih, so prepričale neverni svet nebeškega nauka. — Dan danes se med nami tako očitni čudeži ne godé, Bog hoče, da človek dela, kar je v njegovi moči; sve-čeniki Gospodovi, učenjaki katoliški in sijonski čuvaji naj de-lajo po svoji moči, ter branijo katoliško resnico z učeno, pre-pričavno besedo po cerkvah, po časopisih, ker tako je na-vajen naš svet; prvi oznanovavci sv. vere, aposteljni in učenci Gospodovi so jo pa razširjali z trudom in znojem, in so za sv. vero kri prelivali. Misijonarji med ajdi bolj učé z ljubeznijo in s poterpežljivostjo, kakor z besedo. — Verni kristijani, ki ne morejo besede božje oznanovati, naj pa z molitevjo razšir-jujejo sv. vero, in božja beseda bo svoj sad obrodila, kakor ga je še v vseh časih. — V svoji poterpežljivosti si bote svoje duše rešili, se more reči od kristijanov gerške razkolniške cer-kve. Turški jarm je pa nekoliko pohladir njih goreče sovraštvo do Rima, in več stori za zedinjenje, kakor vse prizadevanje rimskih papežev. — Ženski spol imenuje tudi cerkev pobožni spol, ali je pa pobožnost, ki izvira bolj iz serčnih čutil, kakor iz umovih vodil, tudi vselej prava pobožnost? *) Kako potrebno

*) L. 1849. so pokojni Slomšek pri pastirstvenih shodih duhovnim sta-vili to vprašanje: „Skušnja uči, da je moški spol, kar zadeva pobožne vaje skoraj povsod mlačen, merzel in zanikern; ženski spol pa večkrat prenapet in sanjarsk. Od kod izhaja ta zla razloga (Missverhältniss) v pastirstvu? Kako bi se dala ta napčenost (Uebelfand) odpraviti?“ Kaj so duhovni odgovorili, ne vemo, berž ko ne pa to, da se ne sme enostransko le serce obdelovati. — Narodi in tudi ljudje enega naroda po raznih krajih stanujoči so zelo različni po svojih dušnih da-rovih. — Nemec želi v vseh rečeh do dobrega prepričan biti, Taljan pa se hitro vname, pa ga tudi navdušenost hitro mine; Gorenec je bolj hladnega serca od Dolenca in Štajerca, njemu mora govornik bolj na pamet in razum govoriti, da ga prepriča; resnico pa potem, ko jo je razumel, v svojem sercu ohrani. Pis.

je, da človek ne ravna le po svojih čutilih, kateri so danes taki, jutro drugačni, g. pisatelj sam dobro vé. Ko bi pobožnost le izvirala iz mečjega serca, bi ne bila čednost, mlačnost, nejevera pa ne hudobija in pregreha, in bila bi pobožnost le za miloserčne ljudi tesnega in kratkega uma. Iz tega se menda praktično le to dá posneti, da je človeško serce zares verno in pobožno, in da mora človek poprej verovati in potem modrovati, dasiravno tudi vemo, da je premišljevanje dosti ljudi posebno učenih pripeljalo, pa jih tudi še sedaj pripelje k resnici in spoznanju.

V 13. listu dalje pravi g. pisatelj, „da keršansko življenje hira in peša, zlasti med mladino, ker se jej razlaga ravno v šoli ves keršanski nauk presuhotno bolj za merzli um, zane-marja se pa le prerado za poboljšanje življenja tolikanj potrebno mehčanje serca. Druga napaka v tem oziru od perve še važniša in torej toliko žalostnija, je ta, da manjka ljudski sedanji šoli večidel keršanske odgoje t. j. premalo se vadi mladina dobrega premalo se odvaja že v šolo pri-nesenih napak in razvad Jaz ne pravim, da se mladina premalo uči spoznavati kerš. dolžnosti in čednosti; uči se zadosti ali vadi t. j. priganja in uri se premalo v spolnovanji teh dolžnost in čednost“.

Jaz ti pa, dragi moj Radoslave, kar na ravnost rečem, da se mladina sim tēr tje tudi premalo uči spoznavati kerš. dolžnosti in čednosti. In v tej reči se pregrešé ne stari opešani duhovni, marveč mladi čversti delavci, od katerih bi imela cerkev in deržava naj več pričakovati. — Vsi goré za svoj narod, ko pa pridejo med prosto ljudstvo, jih pa kar božjast lomi, ko bi imeli v šolo med nevedno mladino stopiti, jo učiti in tako djansko pokazati svojo ljubezen do naroda. Vsak izgovor je tukaj dober, in vsak posel je imenitnejši in važnejši, kakor mladino podučevati. Drugače je o tem mislil ranjki škof v Ratisboni J. M. Vittman*). Bil je prej katehet v mestnih šolah, in je na teden podučeval po 37 ur. Enega dne pride minister bogočastja v mesto, in rad bi bil poznal Vittmana; pozove ga tedaj ob 3. uri popoldne k sebi. Vittman se mu prav ponižno zahvaljuje za to čast, pa se tudi vljudno izgovarja, da ne more priti, ker ob treh ima keršanski nauk v tej in tej šoli, nauka pa ne sme odložiti, tudi drugemu ne pripustiti; g. mi-

*) Glej „Danico“ 1. 1861 I. 2.

nister naj mu tedaj drugo uro odloči. G. minister je zavoljo opravkov odrinil še tisti dan, in Vittmana zavoljo tega gotovo ni manj čislal. Od nekega domačega rojaka, ki je svojo blago dušo Bogu izročil v drugem delu svetá, *) se pripoveduje, da ga je pri začetku nekako merzelo do šole; da pa bi premagal samega sebe, sedi dostikrat po več ur v šoli v zadnji klopi posluša je šolsko podučevanje. Kjer je tedaj gorečnost do šole, do podučevanja mladine, tam se marsikaj doseže, marsikaj se dá na boljše obrniti, marsikaj zamujenega popraviti, če se ravno vse to ne zgodi in tudi vselej zgoditi ne more, kakor tukaj g. pisatelj tirja. Naš rojak in misijonar v daljni Ameriki, g. Franc Pirc, piše v „Danici“, da svoj misijon vselej začne le pri malih otrocih; tako tudi skerbni dušni pastirji pred vsem skerbé za mladino, veselé se šole, in če je nimajo v svojem kraju, naredé si jo sami, in tako po otrocih skerbé za boljšo prihodnost; kar pa v šoli začnejo, nadaljujejo potem v spovednici, ker tam je kraj, kjer se serca mehčajo in za dobro vnemajo, ker se daje za vsako starost, za vsaki stan potrebnega podučevanja, kjer spovedenec svoje serce odkriva; in na prižnici, kjer se pa grajajo očitne napake, očitno pohujšanje, kjer se vernim zopet resnice razlagajo, ktere so v šoli slišali. In tako je šola cerkvi v pomoč, cerkev pa za šolo skerbí, vnema starše, da otroke v šolo pošiljajo, svari nevbogljive, ter podpira šolo v vsem s cerkveno veljavo.

G. pisatelj nam potem izrazuje vzor keršanske matere, ktera otroka privadi keršanskega življenja, in mu spolnovanje kerš. dolžnosti spremení v navado, ki človeka v vojskovanji zoper huda nagnjenja tako krepko podpira. Blagor otroku, ki ima tako dobre starše! Koliko pa je takih staršev, kteri sami dobro izrejeni bi tudi svoje otroke dobro izrejevali! Otroci so živa podoba svojih staršev, in če otroke pogledamo, tudi lahko spoznamo, kakošna je hiša, v kteri so zrastli. Tukaj pa velikrat pogledamo v strašno brezno nravnega spridenja in pokvarjenja. — Otroci se večidel izrejšajo le za ta svet, da svetu dopadajo: kaj bodo ljudje rekli, če boš tak ali tak, če se bo to ali uno od tebe slišalo; — kaj pa še le tam, kjer jim še takih naukov ne dajejo, kjer jih na ravnost z besedo in z zgledom spridujsjo! — Koliko otrok je že v 6. ali 7. letu tako popolnoma

*) Ta blaga duša je bil ranjki g. L. Lavtizar, nekdanji duhovni pomočnik na Dobrovi. Slava njegovemu spominu!

pokvarjenih in spridenih, tako zvutih in prekanjenih lažnjivcev in hinavcev, da se jih kersanski učitelj kar vstraši, in se mu njih duša v serce usmili, ker tukaj naprej vidi, da bo njegov trud malo pomagal. Lepa vodila tukaj daje g. pisatelj ljudski šoli, ali kaj pomaga, ker se to dostikrat kar nič ne dá izpeljati! G. pisatelj nam menda tukaj hoče le povedati, kako zelo je potrebno, da učenik pazi na svoje učence v šoli in zunaj šole, da tudi malih reči v nemar ne pušča, da jih svari hudega, jim kaže nevarnost, ktera preti njihovi duši, jih svari pred slabimi zgledi, in jih opominja, kako se obnašati med svetom. — Poglavitno, pa tudi naj imenitnejše in vazniše, kar je tukaj povedati, g. pisatelj le nekoliko omeni, pa se vendar dosti razločno bere med versticami. — Kako bote učniki izrejevali dobre kristijane, če ste sami preveč posvetni! kako hočete, da bodo vaši učenci krotki, pohlevni v svojem obnašanji, če nad vami vse kaj družega vidijo! Odgovajte naj pred sami sebe, odpravljajte maroge in lise iz svojega življenja, potem bote ložeje druge učili in svarili. Bodite prej sami taki, kakor hočete, da postanejo tisti, ktere izrejate!

Gorje pa vam, če ste mladini v spodtikljej. Ko bi vsak na tanko in vestno svojo dolžnost spolnoval, bi bilo na svetu vse drugače, tudi po ljudskih šolah bi ne bilo sim ter tje slišati od nerodnosti ali celó od očitnega pohujševanja.

Na svetu pa raste lulika in pšenica skupaj do časa žetve. In hišni gospodar je rekel svojim hlapcem: „Pustite, da oboje raste do časa žetve, da pokončajè luliko pšenice ne poteptate.“ Tedaj tudi mi nikogar ne obsodimo; reč naj se pa objektivno prevdarja in pretresuje. So bile dobre, srednje in tudi slabe šole, kakoršni so bili namreč učniki, in tako bo tudi vprihodnje. Čim več bojo učniki sami kersansko izobraženi in verni kristijanje, timveč bojo izrejevali izobražene ljudi in verne kristijane. — Na Nemškem so se svoje dni posvetovali učniki, kako naj učitelj ravná, da ostane zmirom vedrega in čilega duha. Eni so to, drugi to nasvetovali, poslednjič vendar reče eden: Učenik naj rad moli, potem ostane njegov duh veder in čil. Šola je podoba učenikova, metoda ne izreja; živa podoba učenikova vtisne se otročjemu sercu, in to izreja, — podoba svojega kraja, svojega časa; ko bi bil svet v obče spriden, bi tudi šola ne bila drugačna; dokler se pa na svetu čednost in nrvnost spoštuje, skerbé tudi starši in šolski predniki, da se mladost

keršansko in нравno izreja. Ljudska šola je dete naj novejših časov, domá v protestantovskih deželah, pa naseljeno tudi v katoliških deželah; država in cerkev veliko od nje pričakuje; svet in Kristus se poganjata, pridobiti si mladost pod svoje bandero. Omika in učenost naj nadomestuje keršanstvo; ljudstvo se mora osvoboditi, ter oprostiti duhovskega jarma. To je poslednji namen posvetne učenosti brez Boga; tega naj se pa tudi ljudstvo navzame in prepriča.

G. Daničini pisatelj pozivlja vse v keršanski odgoji dela-joče šolnike in dušne pastirje, da naj svoje misli in skušnje v zgoraj navedenih rečeh zapišejo in po Danici razglasé. Naj tedaj tudi jaz nekaj spregovorim. „Vi ste sol zemlje“, rekel je Kristus svojim apostelnom, in „pojditе in učite vse narode!“ Učeništvo z besedo in zgledom je božji zveličar svoji cerkvi izročil. Svečeniki Gospodovi učé božjo besedo v cerkvi, in ker imamo sedANJI čas tudi skoraj povsod ljudsko šolo, je ona za to kaj pripraven kraj. Da pa dušni pastir bolj vspešno skerbí za keršansko izrejo šolske mladine, mora imeti vpliv do ljudske šole, mora biti njeni prednik. Ravno tega vpliva pa dan danes svet noče; vlada, bolj prav vladajoča stranka, hoče imeti ljudsko šolo vso v svoji oblasti, in duhoven naj bo le učenik kerš. nauka. Tega pa katoliška cerkev nikakor ne dovoli, in tudi ne sme dovoliti; tudi protestantje hočejo, da ljudske šole ostanejo verske šole, ker kerš. nauk po svoje učé. Nasproti temu hočejo liberalci take šole imeti, da bi bile ravno tako dobre kristjanu, judu, nejeverniku poganu ali mahomedancu.

V duševnem življenji je treba zmirom čeverstega in marljivega gibanja. Da bi duhovni bolj na šolo se ozirali, so pokojni vladika Slomšek radi stavili v pastoralnih shodih duhovnim vprašanja, ktera zadevajo ljudsko šolo, odgojevanje mladine, ker so bili sami, kakor ves slovenski svet vé, pobožen duhoven in skušen šolnik. L. 1853. so zastavili to le vprašanje: „Ker nam manjka sposobnih ljudskih učiteljev, kako bi se dalo tukaj pomagati? Kaj naj bi storili dušni pastirji, da izučé pripravnih učiteljev za ljudske šole? L. 1858. pa: „Dasiravno se množijo ljudske šole, razširjuje se pa tudi brezbožnost, samopašnost, zaničevanje oblasti, in nagnjenje do nepokorščine, od kod pride to? Kako bi se dale nedeljske šole boljše vrediti?“ — Škofjski konzistoriji tudi večkrat stavijo učiteljem vprašanja,

ktera segajo v keršansko izrejo. — Po tih potih, mislim, se silno imenitna stvar ljudske odgoje naj bolj in obče pretresuje; duhovni se budé, in se tudi marsikteri zbudi. Lepo je, da posamesen pretresuje taka vprašanja, nikdar ni brez koristi; Bog zna, kam pade dobra iskra; vesoljnega gibanja pa tako posamesno pretresovanje zbuditi ne more.

Čudil se boš, dragi moj Radoslave, kam sem zašel od svojega predmeta. Pa, ker sem nekaj to reč prevdarjal, je nisem mogel tako posamesno pustiti, ker to vprašanje je silno imenitno in važno, sega v vse stanove in se ravna po raznih okolnostih. Tedaj sem ti pa od te reči več govoril, kakor sem od začetka sam mislil. Z Bogom!

Tvoj

Svetoslav.

Pomenki o slovenskem pisanji.

XXIV.

D. Ne bilo bi napak ravnati se po slovnici Metelkotovi — praviš ti; Krušic moj dragi pa je po slovnici Metelkovi, kakor govori sam, posnel to pravilo. Tako se sliši in čita sedaj Metelko Metelkota-u..., in sedaj Metelko Metelka-u itd.; ktero je pravo in kako mi je ravnati v pisanji lastnih imen?

O. Kar smo popustili Metelkotove terdne in dobre pravila o pisavi lastnih osebnih, domačih in tujih imen, sem rekel ravnokar, se nam je vse nekako zmedlo v tej reči. Da to razvidimo in se koristno o tem razgovarjati moremo, naj pové Krušic sam svoj nauk, in ti beri potlej, kar uči Janežič o sklanjavi lastnih imen, in sicer le tistih moških imen in primkov na samoglasnik, če tudi po versti: *a, e, i, o, u*.

K. §. 17. d. pravim: Männliche auf *a* auslautende Nennwörter werden richtig nach dem Muster róka abgeändert: starešina, starešína; Jeretína, Jeretíne u. s. w. Die ungenaue Volkssprache setzt aber dem *a* ein *t* an, und folgt dann dem Muster snòp, was jedoch nicht nachzuahmen ist.

§. 15. c. pravim: Fremde Eigennamen schieben statt des *t* nach dem *e* richtiger *j* ein: Klárke, Klárkeja.

§. 22. g. pravim: Wahre Eigenschaftswörter sind auch die aufski auslautenden Eigennamen, und werden wie diese abgeändert: Ledínski, Ledínskega, Ledínskemu u. s. w. — Barbarisch ist der

neure, aus Unverstand und gänzlicher Sprachunkenntnis eingeführte alles Vorganges in der Volkssprache bare Gebrauch: Koséski, KosésKita, KosésKitu u. s. w., was so haarsträubend klingt, als würde man sagen: *nevédnita* pisatelja.

§. 15. c. pravim: Die auf *o* auslautenden Eigennamen werfen aber in der Abänderung das *o* des Werfalles ab, und folgen dann dem Muster snòp; also Márko, Pêrko, Jénko, haben: Márka, Pêrka, Jénka, was besser und edler ist, als: Márkota, Pêrkota u. s. w. — Welche Analogie ist zwischen: Márko, Pêrko und zwischen: déte denkbar? Und doch spricht der verdorbene Volksmund: Márkota, Pêrkota, wodurch sich jedoch die veredelte Schriftsprache nicht zur Nachäiferung gereizt fühlen darf!

Na *u* lastnih imen v slovenskem ni. To so moje vodila in po njih se ravnaajo nasledniki moji.

O. Ker razun Krušičeve zdaj še zvonec nòsi slovnica Janežičeva, glejmo, kaj ta piše o sklanjavi lastnih imen!

XXV.

D. Janežič pa tega nauka ni tako razmetal. Sostavil ga je v §. 104 — 107, in §. 105 piše, da je „o imenih ljudi“ pomniti:

1) Moška imena na *a* in *o* se sklanjajo pravilno brez prirastka, n. pr. Marko, Luka — 2. Marka, Luka — 3. Marku, Luku itd.; manj se jim prilega prirastek *t*: Marko — Markota, Markotu. — Priimke moških oseb na *a* preigibljemo pa rajši po ženski sklanji, n. pr. Godina, Robida, Terdina; — 2. Godine, Robide, Terdine; — 3. Godini, Robidi, Terdini i. t. d.

2) Moška imena domača na *e* brez prirastka *t* sploh niso navadna; tuja, zlasti novejših národov, pa s prirastkom *ne*, n. pr. Jože — 2. Jožeta, 3. Jožetu itd.; Kobe — 2. Kobeta, 3. Kobetu itd.; Bonaparte — 2. Bonaparta, 3. Bonapartu; Göthe — 2. Götheja, 3. Götheju itd.

3) Moška imena na *i* v samostavnikovi obliki pravilno sklanjamo, *j* pristavlja je ali *i* v *j* spreminjevaje, n. pr. Juri, Alojzi — 2. Jurja, Alojzija itd.; Mali — 2. Malija itd.; Žurbi — 2. Žurbija, 3. Žurbiju itd.; — v pridevnikovi obliki pa se ravnaajo po pridevniki; n. pr. Dobrovski — 2. Dobrovskega, 3. Dobrovskemu itd.; Koseski — 2. Koseskega, 3. Koseskemu itd. — Sklanjanje s prirastkom *t*, kakor: Dobrovski — Dobrovskita itd. navadno je sicer sem ter tje, toda ne splošno.

O. Leta 1856 je o tem pisal Miklosič §. 277: »Nach diesem paradigma (slap) gehen auch a) die masc. auf *a*: *oproda* (aus dem magy. *apró parvus*), *vojvoda*, *starejšina* gen. *oproda* dat. *oprodu*, als ob das thema *oprod* wäre. oča jedoch, wie *trub. sir. krell. boh.* schreiben, und woher das adj. *očin*, wird in manchen gegenden im sg. nach *riba* decliniert: gen. *oče* dat. *oči* neben *oču*. manche subst. auf *a* bilden ihre casus von einem mit *t* vermehrten thema: *Matija*, *Toma* gen. *Matijata*, *Tomata*; eben so *Jože*, *Tone* gen. *Jožeta*, *Toneta* und *Benko*, *Verjanko* gen. *Benkota*, *Verjankota*; doch auch *Marko*, *Marka*, *Marku* . . . *Jehu* hat im gen. *Jehuta* und *Jehua*, *Noe* *Noeta* . . .« —

D. Tako piše vzornik tvoj, in — kako pišeš ti, Krušic moj?

Tudi Potočnik pravi v svoji slovnici l. 1858 §. 8, 7: »Die Namen belebter Wesen auf *a*, *e* oder *o* schalten vor die Biegungssylbe ein *t* ein. *Z. B. Toma*, *Tomata*, *oče*, *očeta*, *Banko*, *Bankota*, *Bercé*, *Bercéta* u. s. w.

O. Ker sem omenil prej Metelkovih pravil, beri še te po slovnici l. 1825, da se resnica prav spozná!

D. Str. 189 piše Metelko o sklanjavi lastnih imen, in str. 190 pravi: »Personennamen auf *o* schalten vor den Biegungslauten das *t* ein, und gehören zur I. Declination, als *Zelenko*, *Jelenko*, *Delko*, *Marko* (Unterkrainisch), haben im Genitiv *Zelenkota*, *Jelenkota*, *Delkota* etc.

Namen männlicher Personen auf *a* lieben auch die Einschaltung des *t* vor dem Biegungslaute: *Matija*, *Luka*, etc. Genitiv *Matija* oder *Matijata*, *Luka* oder *Lukata*, etc. So auch: *Jehu*, Genit. *Jehuta*, allenfalls auch *Jehua* etc.

Personennamen auf *e* schalten vor allen Biegungslauten das *t* ein: *Anžè*, *Lavrè*, *Noe*, *Jóže*, Genitiv *Anžeta*, *Lavreta*, *Nóeta*, *Józeta* etc.

Personennamen auf *i* werden regelmässig nach der I. Declination gebogen: *Alojzi*, *Tici*, Genitiv *Alojzja*, *Ticja*, wie auch *evangeli*, *evangelja*, *evangelju*, etc. Zunamen auf *i* schalten vor den Biegungslauten das *t* ein: *Žurbi*, *Žurbita*, *Nardi*, *Nardita*, etc.

O. To so pravila naših slovničarjev veljakov o sklanjavi lastnih imen in primkov s končnikom samoglasnikom.

Nekdaj in sedaj.

Iz dnevnika nekega starega učitelja.

Poslovenil Jože Jerom.

(Dalje.)

„Dober dan! gospod šolmajster!“ pozdravi kmet učitelja, in se mu tudi prav po kmečko odkrije in prikloni: „Gospod

učitelj moraš reči“, reče tiho žena, in sune moža pod rebra, da bi bil kmali učitelja poderl. „Pojdite v hišo, g. učitelj“, pravi žena, „in nikar ne zamerite, ker je tako nesnažno; otroci vse raznesejo, in imam res težavo ž njimi, kaj ne, da ne bote hudi? saj veste, da smo kmečki ljudje bolj poverhi, ne bogati, pa tudi revni ne, in dámo, kar moramo“. Kmet pa pravi: „Ja! ja! ne bogati, pa tudi revni ne, pa smo vendar že marsikterega berača nasitili, kaj ne Franca?“ žena ga jezno pogleda, in teče k ognjišču, ter pravi: „Prosim, poterpite, bo kmali gotovo!“ „Sej se tako ne mudi“, pravi mož, „jaz lahko čakam, gost pa mora, če hoče jesti“; žena mu požuga, on pa jo smehljaje gleda, ker misli, da jo je dobro povedal.

„Vi imate res prav dobro gospodinjo“, pravi učitelj. „To je res“, reče kmet, „pa jezik ima, da ga ni para; ko bi jo le slišali! ko bi jaz hotel govoriti, me stokrat preklepetá, in ne morem besede ziniti“.

„To vam tudi rad verjamem“, pravi učitelj. „Veste“, pravi kmet, „pri nas ob delavnikah ne bote mesa jedli, pa krompir in čespljevo kašo kuha, in jo tudi tako skuha, da v celi vasi nobena tako, sej pa mora tudi znati, ker je cele tri leta v farovži služila za svinjsko deklo, in tam je marsiktere dobre reči vidila kuhati, in je tudi dosti dobrega snedela“.

Gospodinja prinese polno skledo krompirja v oblicah, in še eno večjo čespljeve kaše; gospodar pa tako milo po skledah gleda, kakor bi že stirinajst dni ne bil nič jedel. Usedejo se za mizo, molijo, podložijo mizo s terskami, in začno jesti; enega otroka vzame gospodar, drugega pa gospodinja na ročje, in otroci hité jesti, toda preveč je vroče, da se opečejo, ter kričijo in jokajo; gospodinja pa učitelju prigovarja, naj se le po domače obnaša, in naj otrok ne posluša; učitelj jo rad vboga, ker mu je že tudi poldne odzvonilo; kar naenkrat pa zapazi pod mizo nekega nepovabljenega gosta; otroci so nemirni, in se bojujejo z žlicami pod mizo, in kričijo: „Huš! — huš!“ Učitelj vidi, da je pod mizo prešiček. „To nič ne dé“, pravi gospodinja; gospodar zapodí gosta iz pod mize; prešič pa podere mizo; zliče, sklede, vse leži na sredi hiše; — hitro se vsi umaknejo, da se ne opečejo; žival pa se spravi k skledi, in začne žreti; toda pridna gospodinja, hitro prime skledo, ter jo zopet postavi na mizo, in vsi se usedejo za mizo in jedó dalje,

samo učitelj se zahvaljuje, in pravi, da se mu mudí domú, ter gre iz hiše. —

Zvečer gre učitelj k županu, pri katerem so bili zbrani vsi soseskinci možjé. Ko učitelj pride v zbor, mu župan precej pové, da tudi možjé ne marajo za njegove svéte i. t. d. „Dobro“, odgovori učitelj, „sedaj pa vem, da je pa za vsak trenutek škoda, ko bi ga tratil s nepotrebnimi besedami; bom tedaj storil, kar vem, da je moja dolžnost“.

„Le storite! kar vam je drago“, odgovori župan, „sej tudi gosposka nemogočnih rečí od nas tirjati ne more; od kod bomo pa denar jemali? dolga delati ni še pri nas navada; tako je pri nas, da čevljar sam prinese kopita, in tako tudi mora biti“. Učitelj: „Tako je; mizarji, tesarji, čevljarji i. t. d. res, da prinesejo seboj svoje orodje, če hočejo delati, toda očitnega učitelja morate tukaj že ločiti od rokodelcev, ker jaz še nisim nikoli ne vidil, ne slišal, da bi bil kak vradnik sodniško hišo, ali kak župnik cerkev, ali pa učitelj šolo na herbtu seboj prinesel! morebiti ste že vi kaj takega vidili“. Župan molčí, in premišljuje, če je že vidil tak čudež. Potem povzame svetovavec Fegec besedo in reče: „Kaj se bomo pogovarjali, jaz naredim temu prepíru konec; le povejte nam, kje bo šola? izpulite las z glave, če nobenega ni; od nas ne more nobeden v hiši prostora za šolo dati, in tudi nobeden noče, da bi pankerti iz cele vasi notri razsajali; tako le povejte vi g. učitelj, kaj naj se stori!“ „To je kaj lahko“, odgovori učitelj „le meni pripustite to skerb, in če mi pripomorete, bom v kratkem — v eni uri — preskerbel začasno šolsko sobo, ktera bo pa tudi za šolo pripravna“. „Kje? kje“, zavpijejo vsi. „Zraven sobe v hiši, kjer jaz stanujem, je velika dvorana za ples; gospodar pa je pripravljen, da nam jo dá za šolo v najem, dokler šola ne bo sozidana“. „Kje bomo pa plesali?“ vpraša mlajši mož — „ta čas nič! Prav nič ne! tega se nam še manjka“. „Da, tega se vam manjka“, odgovori učitelj, „in to bo naj boljši pripomoček, da se bo začela šola hitro zidati, ker marsikteri fantalin, ko bi drugače ne hotel brez plače delati, bo z veseljem vozil in delal, da bo popred izpraznjeno plesišče, in masikteri oče bo dal zastonj les, kamenje, apno, in tudi pri denarjih ne bo toliko gledal, da bo le mogel zopet svojo hčerko ob žegnani peljati na ples in jo soznanjati z drugo mladino“.

Vsi osupnjeni se možjé pogledujejo, in spoznajo, da jih je

učitelj prekanil; pričakujejo odgovora od župana, toda ta molči, kakor bi se bal še ktere od učitelja zvediti. „Ako jaz svoje želje razodenem gosposki, vem, da bi mi gotovo pomagala, pa mislim, da mi ne bo treba, da bi vas osramotil“, pravi učitelj. Župan molči, in vsi ž njim. „Molčati tukaj toliko pomeni, kakor to, da ste zadovoljni“, reče učitelj; „sedaj pa samo še eno: klopi, stolov, mize in table v šoli potrebujem; pokazal pa vam bom, kako bom to vse dobil. Lesá je tukaj dovolj, in kdor ni prav reven, mi lahko dá en par desek za klopi; tablo bom pa sam preskerbel“.

„Lahko!“ odgovorijo možjé, ker berač nobeden ni hotel biti. „Z mizarjem sem že govoril, in sedaj je vse v redu; v osmih dnéh bomo imeli z božjo pomočjo že šolo, kateri enake ne bo v celi okolici“. S temi besedami se učitelj poslovi, voši lahko noč, in gre počivat. Precej pa, ko odide, vsi eden čez drugega kričijo, kako so mu jih pod nos dajali, in da jih je že za enkrat dovolj slišal; samo župan molči in premišljuje, kar je te dni zvédel, in ne more svojih misli več vrediti. (Dalje prih.)

Narava in človek

v svoji pravi složnosti.

Spisal Živkov.

12.

Tice selivke.

Še večé čudovitnosti se nam kažejo pri ticah selivkah. Po navadi se misli in sodi, da se mora žival naravnost ravnati po prirojenem nagonu, in da se tej sili ne more upirati. Po takem se nemogoče zdi, da bi mogle tice selivke, katere neykrotljiva sila, kakor se dozdeva, ob svojem času vleče v druge kraje, ta nagon premagati iz ljubezni, smilečnosti in skerbí do kake druge živali — posebno, če ni njihove verste; pa vendar le nagon strahujejo. Zapazilo se je, da se je neki šterk, s katerim ona, za rane voljo ni mogla odleteti, tri pomladi verno k njej povračal; pozneja leta pa je tudi po zimi pri nji ostajal. Bolj čudovita pa je sledeča prigodba:

Pozno jeseni, kedar ni več pastaričic pri nas, zagledata dva lovca še eno pastaričico kaj skerbno hrane iskati in urno na hrast zleteti, ko berž kaj vloví. Ker ju mika ta nenavadna pri-

kazen, stopita bliže, in zagledata da iz votle gerče tičja glava luka, precej večja od pastaričice; tu zapazita, da pastaričica temu tiču hrano nosi, in tedaj iz smilečnosti do njega ni šla v topleje kraje. Se vsega na tanko prepričati, splezata na hrast, in stermé vidita, da je ta tič jetnik v svojem gnjezdu, skozi katerega tesno luknjo komaj glavico vtikuje. Začneta ga izrezovati. Med tem čivka in skakljá pestunja pastaričica nemilo okoli nju, ko toliko odrezeta, da tiča vun dobita; vidita, da je kukavica, pa še ne godna, ker še ne more prav stati. Njena mati je tedaj svoje jajce djala v to tesno votlino, v katero sama ni mogla, pastarici v gnjezdo; ta jo zvalí, in mlado skerbno redí.

Mlada kukavica zrase v kratkem tako velika, da ne more več skozi luknjo; kakor prezvesta mati skerbí pastarica za svojo vjeto rejenko; zaostaja za nje voljo, ko vse druge sorodnice na jug odrinejo; terpi rada mráz, zabi sama sebe, in živi le za vjeto revče, katero ji toliko veselja krati in toliko truda prizadeva. Ali ni ta pastarica prelep zgled matrne ljubezni in zvestobe — zgled prave vdanosti v nerazumljive sklepe?

Jednaka vzajemna ljubezen in skerb se tudi drugod kaže, in je blago tolažilo v silnem razporu združene narave. Tičoslovci vejo kaj dokazov, da tudi kanarčiki pridjane mladiče drugih ptičev ljubeznjivo kermijo. Če mladim sovam, sneguljam (sternadom), povodnim kosom in sinicam starši poginejo itd., jih hodijo drugi starši kermit; če je kake starke konec, jo berž druga namestuje, ravno tako starca kdo drug. In kaj počenjajo starke penice in jerebice, če jim kdo mlade zalezuje, da bi ga prekanile? Kakor bi bile pohabljene in šantave plahutajo po malem od gnjezda, naj bi zalezovavca, kateri zagledavši gnjezdo jih mislil vloviti, za sebo napotile, da se med tem mladina more lepo poskriti. Kedar pa je treba mladino braniti, je slednja starka preserčna, prederzna in junaška čez svoje moč; stavi in žrtvuje za njo svoje življenje. Tudi on se nikakor ne dá osramiti; kakor je veren tovarš, tako je tudi skerben rednik, priden varh, hraber brambovec. Rajše stradajo starši, kakor pa, da bi jim zarod stradal; rajše grevaje zarod zime umirajo, kakor pa bi ga zapustili. Njegov krič, njegova nesreča jim je naj huja bolečina.

Pri vsem tem je preočitán perst stvarnikov. Sledeča prigodba pa še več razodeva:

Stara gos je 14 dni v kuhinji valila. Vidno zbolí na enkrat precej hudo; za tega voljo tava iz gnjezda nazaj v hlev k stari goski, in jo prižene s sebo v kuhinjo. Urno si mlada na gnjezdo valit sede, stara pa počene poleg nje, in skoro pogine. — Ker mlada prej nikoli ni prišla v kuhinjo, je očividno, da je stara čutila bližno smert in — polna skerbi za svoj zarod po svoji smerti — vedila to slutnjo in skerb mladi razodeti in si jo namestnico naprositi, ktera ji tudi zarod lepo zvali, redí in varje kakor lastnega.

(Prih. dalje.)

Novice.

Iz Polhovega Gradca. — Srečna je šola in fara, ktera ima marljive in skerbne učence. — V naši šoli nevtrudljivo dalata čast. g. g. kateheta F. Jeréb in M. Povše, in vse storita, da bi se šolska mladost prav po keršansko likala in odgojila. Pervi gospod so kupili za našo šolo krasnih podob, ktere se rabijo pri poodčitovanji pri razlaganji keršanskega nauka; kar g. katehet uče, to koj tudi na podobah kažejo, ki se potem denejo v dva velika pozlačena okvirja in na steno obesijo. *) Drugi gospod so pa že vlani zapisali našo šolo v družbo sv. Mohora, ter želé, da se časoma napravi šolska bukvarnica. Veselo je viditi, kako radovedno otroci prebirajo bukve, ki jih izdaja ta družba. Želeti je, da bi se vse slovenske šole vpisale v to verlo družbo. — Pri tej priliki omenjam še to, da naša šola do letos ni imela drevesnice; prosili smo torej našo blagorodno in obče spoštovano gospó grofinjo Blagajevo, da bi nam dovolila, da bi smeli v grajščinski drevesnici mladino v sadjoreji djansko podučevati. Naša prošnja je bila uslišana, in že letos smo nekaj drevesic cepili. — Ta drevesnica šteje že čez 200 požlahtnjenih drevesic.

Bog naj obilno poverne vsem, ki kaj dobrega storé za šolo.

Leop. Božič, učitelj.

Iz Loke. 7. preteč. m. so bili Njih ekscelencija c. k. deželni poglavar gospod baron Bach v tukajšnji deški in deklški glavni šoli. Na tanko so pozvedovali o obiskanji, številu in napredku učencev in učen. Kako učenci v posamnih naukih napredujejo, jim nismo mogli pokazati, ker je bil ta dan ravno četrtek, in ta dan popoldne so naši učenci prosti; pokazali smo jim le pisanje tukajšnje šole, ktero jim je bilo prav všeč. Pogledali so Njih ekscelencija vse štiri šolske sobe, šolsko orodje i. t. d., in vse je bilo v naj lepšem redu, kar našemu gospodu ravnatelju gotovo čast dela. Zeló nas je veselilo, ko so nas Njih ekscelencija s prijaznimi besedami ogovarjali in v zadevah loških šol na tanko pozvedovali, kar kaže da jim je šolstvo res posebno pri sereu.

L. S.

*) Založnik teh podob je Herder v Freiburgu.

Iz Ljubljane. Darila po 50 gold. iz domoljubne vstanove ranjkega Metelkota so letos dobili tile g. g. učitelji: Vincenc Levstik na Dobrovi, Janez Dolinar v Sodrašici, Jakop Mencinger v Žireh, Josip Levičnik v Železnikih, Karol Kristof v Šentmihelu pri Novem mestu, Jakop Kušlan v Slavini.

— Slavna c. k. deželna vlada pa je po ministerskem ukazu 18. maja s št. 829/C. U. tim le gospodom podelila remuneracije iz tukajšnje zaloge za normalne šole, in sicer: Janezu Škoficu, fajmoštru v Suhoru, in Jerneju Dolžanu, fajmoštru v Radovici, zato ker sta sama šolo učila, — Jakopu Grosu, vodju črnomeljske glavne šole zavoljo splošnih zaslug pri tej šoli, Jožefu Prešatu, duhovnemu pomočniku v Prečni, ker je v Koprivniku učil šolo namestu bolnega učitelja, Janezu Brencetu, lokalistu na Unci zavoljo sadjereje, vsakemu po 50 gold., in Jurju Vraniču, učitelju v Preserji, zavoljo sadjereje, čebelarstva in svilareje 25 gold.

— Sl. vredništvo priljubljene knjige „Drobtinice“ vabi na naročbo tega letnika (1865). Kdor je kupoval in bral prejšnje tečaje te izverstne knjige, si bo gotovo preskerbel tudi ta letnik, kateri se po vsi pravici meri z dosedanjimi. Mehko vezane veljajo 90 kr.

— Ravno kar „Slov. Matica“ svojim udom razpošilja lepo knjigo „Zgodovino slovenskega naroda“. Spisal Jan. Terdina. Meseca septembra udje dobé še „Koledar“ za l. 1867. z imenikom in društvenim poročilom.

— Učenci mestne glavne šole so kakor vlani tudi letos v Šentjakopski cerkvi prav ganljivo obhajali god sv. Alojzija in ob enem prvo sv. obhajilo.

— Časopisi sploh pravijo, da bomo letošnje šolsko leto v ljubljanskih šolah dokončali 15. t. m., vendar menda vradno še tega nihče ne vé za gotovo!

Premembe v učiteljskem stanu.

V ljubljanski škofiji. G. France Kolar, poterj. pripravnik pride za podučitelja v Semič. G. g. Janez Pleško, podučitelj v Semiču, in Leopold Suhadobnik, podučitelj v Srednji vasi na Kočevskem, sta se službi odpovedala.

Častite g. g. naročnike

še enkrat vljudno spominjamo, da s tem mescem „Tovarš“ prične drugo polovico šestega tečaja, ter prosimo, da bi vsi, ki so imeli „Tovarša“ le za pol leta naročenega, doplačali naročnino z 1 gold. 30 kr.

Vredništvo in založništvo.

Listnica. G. V. P. v. Z. Mični in dobro postavljeni napevi k šolskim pesmam, kakor jih je „Tov.“ že več prinesel, bi nam bili sedaj prav po volji. — G. J. J. v L.: Vaš obširni dopis prihodnjic.

Odgovorni vrednik:
Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:
Jož. Rudolf Millo.